

Наталія Райтаровська

 <https://orcid.org/0000-0001-9747-949X>

Львівський національний університет імені Івана Франка

Скьольдунги — династія воїнів-вікінгів VII—IX ст. (спроба реконструкції)

Про ранній період історії Данії нам дуже мало відомо, адже вся інформація, в основному, дійшла у вигляді саг, хронік та “Gesta danorum” анналаста Саксона Граматика, в яких реальність переплелась із вигадкою автора. Однак, ми можемо стверджувати, що вже за конунга Івара Відфамме, від якого ведуть свій родовід майже королівські династії скандинавських країн, данські Скьольдунги почали вести активну зовнішню політику, як у Скандинавії, так і за її межами. Досить часто міжусобиці заважали їхньому утвердженню на європейській політичній арені, однак, після вирішення внутрішніх протиріч, Скьольдунги швидко відновлювали втрачений вплив у Європі. Отже, варто з’ясувати деякі дискусійні питання історії Скьольдунгів, які страшенно заплутані через недостатність та суперечливість джерельної бази.

Основна інформація про ранню історію Скьольдунгів міститься у “Gesta danorum” Саксона Граматика (+1200 р.)¹, “Короткій історії данських королів”² Свена Агесена (1185—1187 рр.), “Хроніці конунгів з Лейре”³ (1160 р.), “Роскільській хроніці”⁴ (1146 р.), “Діяннях архієписко-

¹ *The First Nine Books of the Danish History of Saxo Grammaticus*, trans. O. Elton, Oxford 1894.

² Svenonis Aggonis, *Brevis Historia Regum Dacie*, in: *Scriptores Minores Historiae Daniae Medii Aevi*, vol. 1, ed. M.Cl. Gertz, Kobenhavn 1917, c. 94—141.

³ *Chronicon Lethrense*, in: *Scriptores Minores Historiae Daniae Medii Aevi*, vol. 1, ed. M.Cl. Gertz, Kobenhavn 1917, c. 34—53.

⁴ *Chronicon Roskildense*, in: *Scriptores Minores Historiae Daniae Medii Aevi*, vol. 1, ed. M.Cl. Gertz, Kobenhavn 1917, c. 1—33.

пів гамбурзької церкви”⁵ Адама Бременського та “Сазі про Скульдунгів”, яка у повному обсязі не дійшла до наших днів, і збереглась у фрагментах з латинських конспектів *Regum Danicarum Fragmenta* Ангрімура Йонсона (1568—1648). Швидше за все, що сага про Скульдунгів була написана близько 1200 року, і її основою стала генеалогія, укладена Семундом Мудрим (+1133 р.)⁶ Також корисна інформація з генеалогії Скульдунгів є в життєписі Святого Анскарія, першого християнського єпископа шведського міста Бірка, написаного його учнем і послідовником Рімбертом⁷. Далі зупинимось на цих джерелах докладніше.

Значну частину наявної джерельної бази складають саги, які умовно поділяють на саги про давні часи, родові саги, саги про королів та героїв. Саги є дуже складним та суперечливим джерелом, адже у них міфічні герої переплітаються з історичними особами, а найбільшу проблему для дослідників становить відсутність дат. Велику роботу із дослідження саг здійснила відома російська вчена Олена Ридзевська, яка вивчала саги про давні часи, що відіграють чи не найважливішу роль у нашому дослідженні (на жаль, вона не закінчила своєї роботи, оскільки загинула під час блокади Ленінграда у Другій світовій війні — прим.авт.)⁸. Серед сучасних дослідників варто відзначити праці Галини Глазиріної та Тетяни Джаксон, які досліджували в основному королівські саги, які розповідають про стосунки руських князів та скандинавських королів⁹. Велике значення має праця скальда, історика Сноррі Стурлуссона “Земне коло”. Це зведення саг про норвезьких конунгів із найдавніших часів до битви при Ре (1177 р.). Дослідники поділяють його на три частини. Перша з них складається з Прологу, “Саги про Інглінгів” та п’яти саг про норвезьких конунгів до Олафа Святого. Друга частина складається із “Саги про Олафа Святого”, яка охоплює лише період його життя за 1014—1030 рр. Остання частина включає в себе ще дев’ять саг і розповідає про конунгів, які правили від Олафа Святого до Сверрїра.

З XIX століття серед фахівців-скандинавістів триває дискусія щодо авторства та історії створення “Земного кола”. Частина з них схильється до гіпотези Петера Андреаса Мунка та Карла Унгера, які вважали, що

⁵ Adam von Bremen, *Hamburgische Kirchengeschichte*, hrsg. B. Schmeidler, Hannover—Leipzig 1917.

⁶ О. Прицак, *Походження Русі. Стародавні скандинавські саги та Стара Скандинавія*, т. 2, Київ 2003, с. 657.

⁷ *Vita Sancti Anskarii a Rimberto*, in: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*, ed. G. Waitz, t. 2, Hannover 1884, с. 683—725.

⁸ Е. Рьдзевская, *Древняя Русь и Скандинавия в X—первой половине XIII века*, Москва 1978.

⁹ Г. Глазырина, *Исландские викингские саги о Северной Руси (текст, перевод и комментарий)*, Москва 1996, с. 240; Т. Джаксон, *Исландские королевские саги о Восточной Европе*, Москва 2012, с. 712.

Сноррі спочатку написав “Земне коло”, а потім розширив його центральну сагу в “Окрему сагу про Олафа Святого”. Інші же схилиються до думки Сігурда Нордаля, який вважав, що Сноррі спочатку створив “Окрему сагу про Олафа Святого”, а потім переробив її для “Земного кола”. Тетяна Джаксон висловила думку, що ні С. Нордаль, ні його послідовник Еліас Вессен не вважали, що “Окрема сага про Олафа Святого” могла бути перероблена для включення в “Земне коло” не самим Сноррі, а кимось іншим¹⁰. Фахівці-скандинавісти вважають, що цей збірник був переписаний у 1230—1235 рр. та збережений у багатьох списках, з яких не всі дійшли до наших днів.

Варто детальніше зупинитися на ґрунтовній праці єпископа Адама Бременського “Діяння архієпископів гамбурзької церкви”, яка була написана приблизно у 70-х рр. XI ст.¹¹ Адам Бременський створив свою хроніку на основі “Фульдських Анналів”, “Vita Caroli Magni” Ейнгарда, “Vita Sancti Anscarii” та усних свідчень данського короля Свена Естрідсена (1047—1074 рр.), тому його праця не втратила своєї актуальності ще й досі. “Діяння” складаються з чотирьох книг, але у нашій роботі ми використали першу, яка описує події до 936 р. Ще одними джерелами із ранньої історії Данії є “Сігтунські аннали” та “Хроніка Петра Олая”¹². У “Сігтунських анналах” розповідається про найважливіші події з історії Данії, починаючи з VIII століття, повторюючи інформацію із Роскільської хроніки, а “Хроніка Петра Олая” до 1071 року взята із праці Адама Бременського, про яку розповідалося вище.

Не потрібно відкидати також і “Повість врем'яних літ”, де йдеться про життя князя Рюрика з 862 р., коли відбулося знамените запрошення варягів, хоча деякі вчені вважають її не вартою уваги¹³. Її текст дійшов до наших днів у складі літописних зводів, написаних на кілька століть пізніше написання “ПВЛ”. У роботі ми користувались Лаврентіївським літописним зводом, створеним у Новгороді в 1377 році. Відомий дослідник руських літописів Алексей Шахматов вважав, що Лаврентіївський список найбільш точно передає текст першоджерела, так званого “Володимирського зводу”¹⁴. Характерною рисою давньоруських літописів є їхня низька інформативність про дипломатичні відносини князів Русі з інши-

¹⁰ Т. Джаксон, *Исландские королевские саги...*, с. 48—64.

¹¹ Adam von Bremen, *Hamburgische Kirchengeschichte...*

¹² *Annales Sigtunenses (1208—1288)*, ed. S. Annerstedt, in: *Scriptores Rerum Suecicarum*, t. 3, Hannoverae 1879, с. 1—6; *Petri Olai Minoritae Roskildensis Chronica Rerum Danorum a Dano ab olitum Jahannis regis*, ed. J. Langebek, in: *Scriptores Rerum Danicarum*, t. 1, Hafniae 1772, с. 68—148.

¹³ *Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)*, т. 1: *Лаврентьевская летопись*, Ленинград 1926—1928, VIII с., 579 стлб.

¹⁴ А.А. Шахматов: *Разыскания о древнейших русских летописных сводах: [С прил. 2 вариантов текста Начала земли Русьсте]*, Санкт-Петербург 1908, с. 687.

ми європейськими державами, за винятком їхніх сусідів, свідчення про які відбилися у іноземних джерелах.

Не менш важливими працями з історії Данії є “*Gesta Danorum*” роскільського священника Саксона Граматика та “Хроніка данських королів” Свена Аггесена, у яких йдеться про маловідомі сторінки данської історії¹⁵. Манера фіксування інформації Саксона Граматика дуже схожа на традицію скальдів, які майстерно переплітали історичні факти з міфологемами, адже сам автор був дуже освіченою та літературно обдарованою особистістю. Оригінал тексту, на жаль, втрачений і дійшов до наших днів у кількох фрагментах, найповнішим з яких є фрагмент Ангера, що зберігається у Королівській бібліотеці у Данії.

Свен Аггесен, був небожем єпископа Ескіла, і отримав блискучу на той час освіту, що дозволило йому ознайомитись із новими ісландськими дослідженнями саг та латинських хронік, які стали основою для написання його “*Brevis Historia Regum Dacie*”¹⁶. Вона була написана у 1185—1187 рр. у двох списках, які значно відрізняються між собою. До наших днів дійшли копії, скопійовані з рукопису XIV ст., адже оригінал копії було втрачено під час пожежі 1728 р. у Копенгагені. Для нашого дослідження важливим є перелік данських королів, починаючи від найдавніших часів. Фактично Свен Аггесен першим здійснив фахову спробу реконструкції генеалогії данських королів, і його напрацюваннями користуються досі під час створення генеалогічних таблиць династії Скульдунгів.

Важливим джерелом із ранньої історії Данії є Роскільська хроніка, написана невідомим секретарем єпископа Ескіла. Вона охоплює період від початку правління Гаральда Клака у 826 році і до вступу на престол Вальдемара I у 1157 році. Автор під час написання використовував “Діяння” згадуваного вже Адама Бременського та англійські хроніки, тож нічого принципово нового Роскільська хроніка не містить. Однак, вона підтверджує інформацію із інших відомих джерел, що підвищує довіру до них¹⁷.

Невідомий секретар єпископа Ескіла між 1160—1170 рр. також написав “Хроніку з Лейре”¹⁸. Для нашого дослідження вона є важливою завдяки перелікові данських королів та описові битви під Бравелліром. “Хроніка з Лейре” дійшла до наших днів у двох пергаментних рукописах XIII ст., а також у фрагментах з інших скандинавських джерел пізнішого часу, що підтверджує інформацію із наявних писемних джерел.

¹⁵ *The First Nine Books...*

¹⁶ Svenonis Aggonis, *Brevis Historia Regum Dacie...*, с. 94—141.

¹⁷ *Chronicon Roskildense...*, с. 1—33.

¹⁸ *Chronicon Lethrense...*, с. 34—53.

Щодо історіографії, то вона є досить значною за обсягом, адже епоху вікінгів у Європі вивчало чимало істориків. Однак, комплексна праця про династію Скьольдунгів відсутня, і є розвідки, які торкаються деяких аспектів нашої теми. Перш за все варто відзначити праці відомих дослідників доби вікінгів, які вже давно стали класичними: Андерса Стрінгольма “Походи вікінгів”, Гліба Лебедева “Епоха вікінгів у Північній Європі”, Хольгера Арбмана “Вікінги”, Гвін Джонс “Вікінги. Нащадки Одіна і Тора”, Арона Гуревича “Походи вікінгів” та Владислава Дучка “Русь вікінгів”. Вищезазначені дослідники писали про династію Скьольдунгів в контексті історії завойовницької експансії вікінгів у Європу, адже її представники добре відомі своїми військовими та політичними успіхами¹⁹. Також історики-скандинавісти зосередились на вивченні проблем взаємин вікінгів із європейськими королями, зокрема на відносинах між Скьольдунгами та Каролінгами, їхньому повсякденному житті, ранньодержавних суспільних інститутах та завойовницьких походах морських конунгів на континентальну Європу та Британські острови.

Українська історіографія стоїть дещо осторонь від висвітлення основних проблем скандинавістики, обмежуючись дискусією щодо походження Русі та діяльності вікінгів у Східній Європі. Значну увагу істориків приковує до себе літописний Рюрик. Серед пласту наукових досліджень про нього варто відзначити розвідки Фрідріха Крузе, Степана Геденова, Вільяма Томсена, Миколи Беляєва, Олени Ридзевської, Омеляна Пріцака, Генрика Ловмянського, Ігоря Фроянова, Михайла Свердлова, Олексія Толочка, Євгена Пчолова, Леонтія Войтовича, які написали низку статей та монографій із вищезазначеної проблематики²⁰.

¹⁹ А. Стрінгольм, *Походы викингов, государственное устройство, нравы и обычаи древних скандинавов*, Москва 2002; Г. Лебедев, *Эпоха викингов в Северной Европе*, Санкт-Петербург 2005; Х. Арбман, *Викинги*, Санкт-Петербург 2006; Гвин Джонс, *Викинги. Потомки Одина и Тора*, Москва 2004; А. Гуревич, *Походы викингов*, Москва 1966; W. Duczko, *Viking Rus: Studies Preference of Scandinavians in the Eastern Europe*, Leiden 2004; *Viking Worlds: Things, Spaces and Movement*, eds. M. Eriksen, U. Pedersen, B. Rundberget, I. Axelsen, H. Berg, Oxford 2014.

²⁰ Ф. Крузе, *О происхождении Рюрика*, “Журнал Министерства Народного Просвещения” 1836, 1, Январь, с. 43—73; V. Thomsen, *Ancient Russia and Scandinavia and Origin of the Russian State*, Oxford—London 1877; Н.Т. Беляев, *Рорик Ютландский и Рюрик Начальной Летописи*, “Seminarium Kondakowinum” 1929, 3, с. 215—270; А. Мошин, *Варяго-русский вопрос*, “Slavia” 1931, 10, с. 109—136; Г. Ловмянский, *Рорик фрисландский и Рюрик новгородский*, “Скандинавский сборник” 1963, 7, с. 221—249; Його ж, *Русь и норманны*, Москва 1985, с. 127; Е. Ридзевская, *Древняя Русь...*, с. 166—168; Б. Рыбаков, *Киевская Русь и русские княжества XII—XIII вв.*, Москва 1982, с. 286; И. Фроянов, *Исторические реалии в летописном сказании о призвании варягов*, „Вопросы истории” 1991, 6, с. 3—15; М. Свердлов, *Rorik (Hroekr) I Gordum*, в: *Восточная Европа в древности и средневековье. Чтения памяти В.Т. Пауцто*, Москва 1994, с. 36—40; Л. Войтович, *Генеалогія династій Рюриковичів та Гедиміновичів*, відп.

Джерельна база дозволяє стверджувати, що з VI ст. Скульдунги засновують власне королівство Лейре у Зеландії. До кінця VIII ст. та з XI ст. саме Зеландія була основним військово-політичним центром Данії, тоді як пальма першості перейшла до Ютландії лише у IX—X ст., коли правили нащадки Готфріда. Думки хроністів різняться лише у початковій генеалогії — Саксон Граматик виводить родовід Скульдунгів від Дана, стверджуючи, що від нього також походить назва країни, а інші літописці вважають родоначальником данських королів Скульда Скевінга, іменем якого була названа династія. Також варто сказати кілька слів про знамениту “Сагу про Беовульфа”, у якій відображена історія Данії VI—VII ст.²¹ Як і кожна сага, вона рясніє великою кількістю вигадок автора, але також містить інформацію про перших данських королів. Більшість давніх скальдів радо записували батьком Скульда бога Одіна задля боже-ственного обґрунтування його права на владу. Аналогічно виглядає ситуація з його нащадками, адже у сагах відобразилась лише історія про їх внутрішні міжусобиці.

Початок розквіту Лейре починають від правління Рольфа Кракі, що відображено в джерелах трохи краще. “Хроніка з Лейре” описує його протистояння з конунгом Х’явардом, яке закінчилось поразкою Рольфа Кракі²². Рольф Кракі також відомий своїми успішними

ред. Я. Ісаєвич, Київ 1992; Л. Войтович, *Князівські династії Східної Європи (кінець IX—початок XVI ст.): склад, суспільна та політична роль. Історико-генеалогічне дослідження*, Львів 2000; Його ж, *Княжа доба на Русі: портрети еліти*, Біла Церква 2006; Його ж, *Рюрик: легенди та дійсність*, в: *Исследования по Русской истории и культуре: Сб. статей к 70-летию профессора И. Я. Фроянова*, Москва 2006, с. 111—121; Його ж, *Вікінги у Центрально-Східній Європі: загадки Ладоги і Пліснеська*, “Археологічні дослідження Львівського університету” 2009, 12, с. 79—101; Його ж, *Загадки вікінгів: Ладога і Пліснеськ. Продовження дискусії на межі XX і XXI століть*, в: *Actes testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича, відпов. редактор М. Литвин (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність)*. Збірник наукових праць”, Вип. 20, Львів 2011, с. 142—188; Його ж, *Походження династії Рюриковичів: нові штрихи до старих суперечок*, “Вісник Львівського університету. Серія історична” 2013, 48, с. 3—35; Його ж, *Князь Рюрик (Славетні постаті середньовіччя)*, Біла Церква 2014, 120 с.; О. Пріцак, *Походження Русі. Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг)*, т. 1, Київ 1997; С. Франклин, Д. Шепард, *Начало Руси (750—1200)*, ред. Д. Буланина, Санкт-Петербург 2000; Г. Лебедев, *Эпоха викингов в Северной Европе...*; А. Сахаров, *Рюрик, варяги и судьбы российской государственности*, “Сборник Русского исторического общества” 2003, 8 (156), с. 9—17; А. Чернов, *В старой Ладоге найден герб Рюрика?*, www.chernov-trezn.narod.ru/GerbRurika.htm [12.11.2019]; Е. Пчелов, *Рюрик. Жизнь замечательных людей*, Москва 2010; Його ж, *Был ли древнерусский Рюрик Рориком ютландским?*, “Вопросы истории” 2012, 10, с. 97—109; С. Гедеонов, *Варяги и Русь*, Москва 2011.

²¹ *Беовульф*, переклад з давньоанглійської О. О’Лір, Львів 2014.

²² *Chronicon Lethrense...*, s. 51—53: “VII. Interea dum regnarent Rachi et Snyo, confortabatur filius Helgi Rolf, cognomento Kraki; quem post mortem Snyo Dani regem assumpsent.

походами у землі сусідньої йому Швеції, де він зумів захопити скарби напівлегендарного короля Адільса, про що згадували Саксон Граматик і Сноррі Стурлуссон²³. Обидва автори вважають, що Рольф Кракі був племінником конунга Хротгара, одного із ймовірних конунгів Лейре, та онуком Хальвдана, і часто повставав проти його влади. Судячи з цих відомостей, правління Рольфа Кракі можна віднести до другої половини VIII ст.

Схоже на те, що до початку правління Рерика Метателя Кілець та Івара Відфамме Данія поділялася на кілька невеликих королівств, які постійно ворогували між собою. Об'єднавчі процеси в Данському королівстві розпочалися вже під час правління Рерика Метателя Кілець, тож спробуємо тепер детальніше розібратися в його походженні. Інформація щодо походження Рерика Метателя Кілець також відображає прагнення всіх конунгів легітимізувати свою владу через її нібито божественне походження. Наприклад, Свен Агесен зазначає, що один із найбільш шанованих богів скандинавсько-германського пантеону Один був дідом Рерика, але більш переконливо виглядає припущення, що батьком Рерика Метателя Кілець був Хальвдан, а дідом Рерик Рінгверн (подрібнювач кілець — прим авт.)²⁴. Рерик Метатель Кілець найбільш відомий своїми успішними походами в Курляндію та Швецію, про які залишилися відомості у джерелах²⁵.

Vnde conspirauerunt inter se liberantes Hiarwart et Sculd, quomodo, Rolf interficeretur, et Hiarwart superstes regni heres efficeretur. Die quadam dilucescente ad Lethram misit: ut videret tributum, Rolf nunciauit. Qui cum uidisset non tributum sed exercitum armatum, uallatus est Rolf militibus, et a Hiarwardo interfectus est²⁶.

²³ *The First Nine Book...*, c. 181—200; Снорри Стурлусон, *Круг Земной*, Москва 1980, с. 234—238.

²⁴ *Svenonis Aggonis, Brevis Historia Regum Dacie...*, c. 106—115.

²⁵ *The First Nine Book...*, book 3, s. 83—118: "...So the Kurlanders and the Swedes, as though the death of Hother set them free from the burden of their subjection, resolved to attack Denmark, to which they were accustomed to do homage with a yearly tax. By this the Slavs also were emboldened to revolt, and a number of others were turned from subjects into foes. Rorik, in order to check this wrongdoing, summoned his country to arms, recounted the deeds of his forefathers, and urged them in a passionate harangue unto valorous deeds. But the barbarians, loth to engage without a general, and seeing that they needed a head, appointed a king over them; and, displaying all the rest of their military force, hid two companies of armed men in a dark spot. But Rorik saw the trap; and perceiving that his fleet was wedged in a certain narrow creek among the shoal water, took it out from the sands where it was lying, and brought it forth to sea; lest it should strike on the oozy swamps, and be attacked by the foe on different sides. Also, he resolved that his men should go into hiding during the day, where they could stay and suddenly fall on the invaders of his ships. He said that perchance the guile might in the end recoil on the heads of its devisors. And in fact the barbarians who had been appointed to the ambuscade knew nothing of the wariness of the Danes, and sallying against them rashly, were all destroyed. The remaining force of the Slavs, knowing nothing of the slaughter of their friends, hung in doubt wondering over the reason of Rorik's tarrying. And after waiting long

Сучасником Рерика Метателя Кілець вважається один із найвідоміших конунгів ранньої історії вікінгів Івар Відфамме, від якого ведуть свій початок чи не всі скандинавські династії, біографія якого також рясніє білими плямами. Хто ж він був за походженням? Данські конунги беззаперечно зараховували до своєї сфери впливу також територію сучасної Південної Швеції, яка відома у сагах під назвою *Сконе*. Івар Відфамме, згідно із “Сагою про Інглінгів”, “Сагою про Х’яварда” та “*Gesta Danorum*”, був конунгом Сконе та сином конунга Хальвдана Хороброго, правнука Хротгара²⁶. Однак, на нашу думку, автори саг намагалися прив’язати Івара Відфамме до Скьольдунгів, обґрунтовуючи таким чином його право на територію Данії. Рерик Метатель Кілець був сином Хальвдана Хороброго, тож він би не міг у такому випадку одружитися зі своєю двоюрідною сестрою. Швидше за все, що Івар Відфамме належав до шведських Інглінгів, зумівши поріднитися з данськими Скьольдунгами шляхом шлюбу своєї дочки Ауд із Рериком Метателем Кілець. Найбільш переконливою виглядає остання версія норвезького історика Трольса Брандта, згідно з якою Івар Відфамме жив між 678—733 рр.²⁷ Російський дослідник Ніколай Мілютенко вважає, що приблизно у 710 році Ауд видали заміж за Рерика²⁸. Тоді можна припустити, що Рерик Метатель Кілець жив у 682—715 рр., а Ауд у 695—742 рр. Після завоювання Упсали до 731 р. Данія та значна частина Швеції знаходилася під зверхністю Івара Відфамме.

З початком встановлення жвавої торгівлі з Арабським Сходом на авансцену виходить бічна гілка династії Радбарда, яка вступає в протистояння з Гаральдом Гільдетаном. Згідно із “Хронікою конунгів із Лейре”²⁹ та “Піснею про Хюндле”, Гаральд Гільдетан був внуком Івара Відфамме, сином його дочки Ауд та Рерика Метателя Кілець, однак Саксон Граматик наводить ще дві гіпотези його походження³⁰. Відповідно до однієї з них, Гаральд Гільдетан був сином Хальвдана і принцеси Гурід, а за іншою вони були єдинокровними братами по напівлегендарному конунгові Боркару. Ми більше схилиємось до версії, що Гаральд Гільде-

for him as the months wearily rolled by, and finding delay every day more burdensome, they at last thought they should attack him with their fleet. And so the valour of the champions blazes to white-heat; falling dead under the wounds dealt by one another, they end together the combat and their lives. I think that it was a provision of fortune that neither of them should reap joy and honour by the other's death. This event won back to Rorik the hearts of the insurgents and regained him the tribute...”

²⁶ А. Стрингольм, *Походы викингов*, Москва 2006, с. 34—40.

²⁷ T. Brandt, *Danernes Sagnhistorie*, København 2004, с. 197—205.

²⁸ Н. Милутенко, «Гардская» версія походження Рагнара Кожаные Штаны (*Saga o Skjöldungum*), в: *Ладога и эпоха викингов*, Санкт-Петербург 1998, с. 30—33.

²⁹ *Chronicon Lethrense...*, с. 1—33.

³⁰ *The First Nine Books...*, с. 186—190.

тан був сином Рерика Метателя Кілець та Ауд, що також підтверджується *сагами про давні часи*.

В джерелах відбито міжусобну боротьбу, результатом якої став похід Івара Відфамме проти Рерика та його загибель, але його дочці Ауд вдалось втекти разом із сином Гаральдом у Гардарікі, де вона одружилась вдруге з місцевим конунгом Радбардом³¹. Від цього шлюбу народився Рандвер, який згодом підтримав Гаральда у боротьбі за батьківський трон у Данії. Більшість істориків вважає, що Радбард також належав до династії Інглінгів, яка правила в Упсалі з VII ст.³² Нащадок Рандвера Олаф Скетконунг видав заміж свою дочку Інгігерд за київського князя Ярослава Мудрого, який у свою чергу був нащадком літописного Рюрика. Оскільки родовід Рюрика також виводиться від Ауд та Рерика Метателя Кілець, то схоже на те, що Ярослав та Інгігерд були далекими родичами.

Гаральдові Гільдетану вдалося відвоювати Данію, після чого він вирішив розділити свої володіння і передав Вестергьотланд (сучасну Південну Швецію — прим.авт.) своєму племінникові Сігурду Рінгу, синові Ауд та Рандвера, зробивши його намісником³³. Фактично Сігурд був незалежним правителем, але навіть така номінальна залежність від Гаральда йому була не до вподоби, тож за першої зручної нагоди він підняв повстання проти короля, яке підтримала частина прибічників його суперника. Можна погодитись із твердженням американської дослідниці Гвін Джонс, що Гаральд Гільдетан був радше правителем конфедерації, а не сильної унітарної держави, де кожен конунг вичікував зручного часу, щоб скинути із себе цю залежність³⁴. Хоча Сігурд Рінг по материній лінії, як син Ауд від другого шлюбу з Рандвером та внук Івара Відфамме, не мав права на данський трон³⁵.

Суперники зіткнулися у битві під Бравелліром, одній із найвідоміших та найкровопролитніших битв в ранній історії Данії, яка згадується зокрема в Саксона Граматика та “Хроніці з Лейре”³⁶. Однак, їхні авто-

³¹ *Saги о древних кременах (Сага о Хервер)*, пер. Т. Ермолаєва, Санкт-Петербург 1978, 57 с.

³² С. Downham, *Viking Kings of Britain and Ireland: The Dynasty of Ivarr to A.D. 1014*, Edinburgh—London 2008; Його ж, “Hiberno-Norwegians” and “Anglo-Danes”: *Anachronistic Ethnicities and Viking-Age England*, “Medieval Scandinavia” 2009, 19, с. 139—169; К. Holman, *The Northern Conquest: Vikings in Britain and Ireland*, Oxford 2012; А. Somerville, R.A. McDonald, *The Viking Age: A Readings in Medieval Civilization and Culture*, Toronto 2014; J. Carroll, S.H. Harrison, G. Williams, *The Vikings in Britain and Ireland*, London 2014; *Viking Worlds...*

³³ *Chronicon Lethrense...*, с. 34—53.

³⁴ Гвін Джонс, *Викинги. Потомки Одина и Тора...*, с. 205—209.

³⁵ *Chronicon Roskildense...*, с. 1—33.

³⁶ *Chronicon Lethrense...*, с. 53: “IX... Mortua Asa, que patri Olauo, rex Danorum factus Haraldus qui et Hildetan dicebatur: isle dominium maximum habuisse dicitur, factis sibi

ри заплутали перебіг подій, і битва важко піддається надійному датуванню та локалізації, проте більшість скандинавістів сходиться на думці, що вона відбулася приблизно у 770—775 рр. у долині Бровалла (сучасна округа Норчепінг у Швеції — прим. авт.)³⁷ За іншою версією, Гаральд Гільдетан вирушив походом на Сігурда Рінга через те, що він не платив йому данину, як це робили інші конунги. Саксон Грамастик дає детальний перелік всіх учасників битви, чисельність флоту, а також описує її перебіг³⁸. Перемогу у ній здобув Сігурд Рінг, який посів данський престол, але чи залишився він також королем Швеції достеменно невідомо. Однак, Сігурд недовго правив данським королівством, і незабаром королем став його племінник Сігіфрід. Битва під Бравелліром мала далекосяжні наслідки. Внаслідок неї на данському престолі утвердилась основна гілка династії Скульдунгів, яка правила аж до шведського завоювання наприкінці IX ст. Об'єднання Данії та Швеції в одне королівство знову відбулось лише за правління Канута Великого (1017—1035 рр.)

На думку американського історика Андерса Вінрота³⁹ Сігіфрідові не вдалося утримати під своєю рукою Данію та Швецію, оскільки він зіштовхнувся із новою небезпекою на своїх південних кордонах. Наприкінці VIII ст. королівство франків на чолі із Карлом Великим поступово стало однією із найвпливовіших та наймогутніших держав Європи. В результаті успішних саксонських воєн Франкська імперія втрутилася у стосунки данських королів із ободритами та саксами, що відчутно вдарило по авторитету Скульдунгів у регіоні, адже через їхні землі проходив важливий торговий шлях, який водночас з'єднував Данію із суходолом. Король Сігіфрід спочатку вирішив суперечності мирно, відправивши посольство до Карла Великого у 782 р., до складу якого входив його родич Хальвдан Старий⁴⁰. Деякі історики вважають, що тоді ж Хальвдан отримав у владу Фризію. Така домовленість була вигідною для обох сторін: данський правитель зберіг свій вплив у регіоні, а франкський імператор — розширив старі та закріпив нові контакти. Деталі переговорів

tributarijjs omnibus regnis usque ad mare mediterraneum. Cumque ad Suethiam exigendorum tributorum causa proficisceretur, bello excepit eum rex Ring in campo, nomine Brawel; ubi ex parte Haraldi uexillifere puelle pugnasse feruntur, quarum una Hethae, altera Wynsa dicebatur. In congressu illo Haraldus occubuit...³⁷

³⁷ A. Forte, *Viking Empires*, Cambridge 2007; P. Sawyer, *Kings and Vikings*, New York 1992; A. Winroth, *The Conversion of Scandinavia. Vikings, Merchants and Missionaries in the Remaking of Northern Europe*, London 2012; *Viking Worlds...*, с. 456—462.

³⁸ *The First Nine Book...*, с. 251—258.

³⁹ A. Winroth, *The Conversion of Scandinavia...*, с. 98—105.

⁴⁰ Einhard, *Vita Karoli Magni*, in: *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*, ed. G.H. Pertz, G. Waitz, O. Holder-Egger, Hannover 1911, t. 2, с. 683—725.

у джерелах не відображені, однак вони стали поштовхом для розвитку дипломатичних відносин між двома народами й надалі правителі певний час намагалися дотримуватись нейтралітету. Однак зіткнення між данськими королями та франкськими імператорами було неминучим, адже кожен із них зараховував території, де замешкали племена саксів та ободритів, до своєї сфери впливу.

Найбільш ймовірно, що Хальвдан Старий у ~790—800-х рр. був конунгом Старої Ладogi (Альдейгюборг у скандинавських сагах — прим. авт.) Як нащадок з однієї сторони конунга Рандвера він мав на це право. Згідно із сагами про давні часи, Хальвдан одружився з дочкою конунга Хергейра Ісгерд для забезпечення підтримки місцевого населення. Однак, йому недовго вдалося правити у Старій Ладозі — вже у 806 р. він прибув у складі нового посольства до Карла Великого, тоді ж за Хальвданом було остаточно утверджено Фризію. Можливо, що він зіштовхнувся зі спротивом місцевої знаті, і вирішив, що йому буде вигідніше відвоювати фризькі землі. Наявність у Старій Ладозі фризької кераміки IX ст. дозволяє стверджувати, що між нею та Фризією були тісні контакти⁴¹.

Протистояння загострилось із початком правління Готфріда в Данському королівстві. Генеалогія Скьольдунгів, починаючи від Готфріда, значно краще відображена у джерелах, адже історики вже можуть послуговуватися західноєвропейськими хроніками, зокрема, “Анналами королівства франків”⁴², “Ксантеннськими анналами”⁴³, “Фульдськими анналами”⁴⁴ та “Бертинськими анналами”⁴⁵. Сам же Готфрід (+812 р.), швидше за все, був сином Сігіфріда, і до його володінь належала вся Ютландія та прибережні землі, за винятком Фризії та околиць Рерика. Експансіоністські настрої Готфріда призвели до ускладнення стосунків

⁴¹ О. Давидан, *К вопросу о происхождении и датировке ранних гребенок Старой Ладogi*, “Археологический сборник Гос. Эрмитажа” 1968, 10, с. 54—63; А. Кирпичников, Г. Лебедев и др., *Русско-скандинавские связи в эпоху образования Древнерусского государства (IX—XI вв.)*, “Scando-Slavica” 1978, 24, с. 64—89; А. Кирпичников, *Ладoga и Ладожская земля VIII—XIII вв.*, в: *Историко-археологическое изучение Древней Руси: Итоги и основные проблемы*, Ленинград 1988, с. 38—79; А. Stalsberg, *The Scandinavian Viking Age Finds in Rus’*, “Bericht der Römisch-Germanischen Kommission” 1998, 69, с. 448—471; *Славяне и скандинавы*, ред. Е. Мельниковой, Москва 1986, с. 141—146; Г. Лебедев, *Эпоха викингов в Северной Европе...*, с. 447—500.

⁴² *Annales Regni Francorum inde ab a. 741 usque ad a. 829*, ed. G.H. Pertzii, Hannoverae 1895.

⁴³ *Annales Xantenses*, in: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*, ed. B. von Simson, Hannover—Leipsige 1909, с. 1—33.

⁴⁴ *Annales Fuldenses*, in: *Monumenta Germaniae Historica*, ed. F. Kurze, Hannover 1891, с. 337—415.

⁴⁵ *Annales Bertiniani 830—882*, in: *Monumenta Germaniae Historica*, t. 1, ed. G. Waitz, Hannover 1826, с. 419—515.

з Карлом Великим, незважаючи на укладену угоду про розмежування сфер впливу у 804 році⁴⁶.

На початку IX ст. Скьольдунги тримали у своїх руках важливі торгові шляхи, які з'єднували скандинавські країни із Західною Європою та Арабським Сходом, і Рерик перетворився на їхнього основного конкурента. *Annales Regni Francorum* повідомляють, що король Готфрід зруйнував факторію та переселив всіх його купців та ремісників у Хедебю, місто, яке з'єднувало Данію з Прибалтикою та Північно-Східною Європою⁴⁷. Після зруйнування та такої грандіозної депортації населення Рерик так і не відновився до колишнього рівня, хоча поселення ще деякий час існувало, і Хедебю остаточно стає одним із основних центрів міжнародної торгівлі у Європі. Археологічні знахідки в місті того періоду починають вражати своєю розкішшю та різноманітністю — в наявності є і зброя, і вироби з кістки, і прикраси, зустрічаються і слов'янські гончарні вироби⁴⁸.

Після успішних походів на франкські території та завоювання Рерика Готфрід повертається до Ютландії, де гине від рук свого племінника, що спричиняє чергову боротьбу за престол. В міжусобицю втрутилися представники бічної гілки Скьольдунгів на чолі із синами згаданого Хальвдана Старого. Відомий польський славіст Генрик Ловмянський вважав, що посольство до Карла Великого на чолі з Хальвданом Старим від 782 р., ще не дає підстав зробити висновок про те, що тоді він отримав Фризію у своє васальне володіння⁴⁹. Дослідник аргументував це твердження тим, що у такому разі правителі провінції мали б її захищати від нападів вікінгів. На нашу думку, данські конунги намагалися створити у Фризії зручний плацдарм для своїх походів на Європу, що відображає карта їхньої експансії. Нові володіння Хальвдана знаходилися значно

⁴⁶ Einhard, *Vita Karoli Magni...*, с. 683—725.

⁴⁷ *Annales Regni Francorum...*, s. 126: "...Godofridus vero, priusquam reverteretur, distructo emporio, quod in oceani litore constitutum lingua Danorum Reric dicebatur et magnam regno illius commoditatem vectigalium persolutione praestabat, translatisque inde negotiatoribus soluta classe ad portam, qui Sliesthorp dicitur, cum universo exercitu venit".

⁴⁸ H. Steuer, *Der Handel der Wikingerzeit zwischen Nord- und Westeuropa aufgrund archäologischer Zeugnisse*, "Untersuchungen zu Handel und Verkehr der vor- und frühgeschichtlichen Zeit in Mittel- und Nordeuropa" 1987, 4, с. 113—197; C. von Carnap-Bornheim, G. Grupe, V. Hilberg, J. Schultze, *Hedeby — Methods and Results*, in: *Archaeology of the Baltic*, Moscow 2013, с. 173—183; U. Näsman, *Exchange and Politics: The Eighth—Early Ninth Century in Denmark*, in: *The Long Eighth Century*, eds. I. Hansen, S. Wickham, Leiden 2000, с. 37—46; A. Stalsberg, *Ulfberht Revisited: A Classification*, in: *The Viking Age: Ireland and the West*, eds. J. Sheehan, D. Ó Corráin, Dublin 2010, с. 450—464; J. Callmer, *Slawisch-skandinavische Kontakte am Beispiel der slawischen Keramik in Skandinavien im achten und neunten Jahrhundert*, "Bericht der Römisch-Germanischen Kommission" 1998, 69, с. 654—674.

⁴⁹ Г. Ловмянський, *Рорик фрисландский и Рюрик новгородский...*, с. 221—249.

ближче до Данії, ніж Стара Ладога, а згідно із повідомленнями із джерел він у 810 р. брав участь у боротьбі за данський престол, і його вважали одним із основних конкурентів Готфріда. Отже, він належав до династії Скьольдунгів інакше б не міг розраховувати на значну підтримку серед знаті.

Спробуємо детальніше розібратись в походженні Хальвдана Старого. Фрідріх Крузе та Ніколай Беляєв вважали, що він був молодшим сином конунга Гаральда Гільдетана, у якого було троє синів — Горм, Рюрик та Хальвдан⁵⁰, тож Хальвдан Старий доводився правнуком Іварові Відфамме та внуком Рерикові Метателеві Кілець. У тій же “Пісні про Хюндле” Хальвдана називають найкращим із Скьольдунгів, а Сноррі Стуррлуссон вважає його родоначальником кількох династій, однак варто зазначити, що назви більшості з них легендарні⁵¹. Леонтій Войтович висловив припущення, що Хальвдан міг бути Скьольдунгом за матір’ю, яка була сестрою Гаральда Гільдетана, та двоюрідним братом Горма⁵². Ми більше схиляємось до гіпотези Крузе та Беляєва, які вважали Хальвдана Старого молодшим сином Гаральда Гільдетана.

Відповідно до франкських хронік, у Хальвдана Старого було п’ять синів — Ануло, Хемінг, Гаральд Клак, Регінфрід та Рорик. Ануло та Регінфрід невдовзі загинули у міжусобній боротьбі за престол із синами Готфріда. Найбільшою популярністю в західноєвропейських джерелах користуються Хемінг, Гаральд Клак та Рорик. Хемінг та Гаральд Клак продовжили боротися за данський трон із синами Готфріда, заручившись підтримкою франкського імператора Карла Великого. На деякий час Хемінг зумів утвердитися в Хедебю, однак невдовзі був змушений залишити його під натиском синів Готфріда. У 812 році Хемінг загинув за нез’ясованих обставин, і владу отримав син Готфріда Сігіфрід. Дехто із сучасних істориків припускає, що Сігіфрід міг отруїти чи силоміць усунути свого дядька від трону.

Боротьбу продовжив молодший брат Хемінга Гаральд Клак, який знову звернувся по допомогу до імператора Людовіка Благочестивого. В обмін на допомогу Гаральд погодився, крім інших поступок, прийняти християнство, і був урочисто охрещений у Майнці разом із родиною та 400 вікінгами⁵³. У їх числі також був і Рорик, молодший брат

⁵⁰ Ф. Крузе, *О происхождении Рюрика...*, с. 43—73; Н.Т. Беляев, *Рорик Ютландский и Рюрик Начальной Летописи...*, с. 215—270.

⁵¹ Сноррі Стурлуссон, *Круг Земной...*, с. 212—220.

⁵² Л. Войтович, *Походження династії Рюриковичів: нові штрихи до старих суперечок...*, с. 3—35.

⁵³ *Annales Fuldenses...*, s. 406—407: “...Venerat et Harioldus de Nordmannia, auxillium petens contra filions Godofridi, qui eum patria pellere minabantur, ob cuius causam diligentius explorandam ad eosdem filios Godofridi Theotharius et Hruodmundus comites missi fuerunt,

Гаральда, відомий в західноєвропейських хроніках, як Рорик Ютландський. Він отримав у спадок від батька Фризію, і більше займався збільшенням власних статків, адже право на престол належало його старшому братові. В історіографії існує гіпотеза, що Рорик Ютландський відомий в Східній Європі під іменем «Рюрик», який започаткував династію Рюриковичів⁵⁴.

Діяльність Рорика Ютландського добре відображена у західноєвропейських джерелах, тож вартує коротко її окреслити. Після смерті короля Готфріда в результаті міжусобної боротьби за престол Гаральд Клак та Хеммінг тікають до імператора Людовіка Благочестивого, де у 826 р. разом із Рориком приймають хрещення та отримують у володіння Фризію. Саймон Коупленд зазначив, що хоча і Рорик не згадується в західноєвропейських джерелах до 850 р., він міг управляти Дорестадом разом із своїм братом Гаральдом за бенефіціарним правом⁵⁵. У 844 р. Рорик впав у немилість та був змушений втекти у землі Лотаря, і вже у 850 р. повертає собі Дорестад. Лотар був змушений прийняти його клятву вірності, підтвердивши васальне володіння Фризією навзаєм безпеки від вторгнень вікінгів. І тут варто акцентувати увагу на дуже цікавому факті, який спричинив ще одну хвилю дискусій у науковому середовищі — Рорик почав карбувати срібні монети Лотаря. Це питання досі залишається дискусійним, але вартує звернути увагу на те, що в такому разі у Дорестаді на той час вже була достатня кількість срібла для монетної справи. В IX ст. у Фризію срібло могло потрапити за допомогою Балтійсько-Волзького шляху, тож Рорикові було прекрасно відомо про його існування.

Мало хто з історичних осіб може похвалитися такою популярністю, як літописний Рюрик. Майже всі тогочасні західноєвропейські джерела, зокрема “Фульдські аннали”, “Бертинські аннали”, “Ксантенські аннали”, “Житіє святого Анскарія” Рімберта, “Діяння архієпископів гамбурзької церкви” Адама Бременського, пов’язують Рорика із Хальвданом Старим. Думки хроністів розходяться лише щодо їхнього родинного зв’язку: одні називають його молодшим сином, а інші — внуком Хальвдана Старого. Фрідріх Крузе⁵⁶, Ніколай Беляєв⁵⁷ та Леонтій Войтович⁵⁸ вважають,

qui et causam filiorum Godofridi et statum totius regni Nordmannorum diligenter explorantes, adventum Harioldi praecesserunt, et imperatori omnia quae in illis regionibus comperire poterunt patefaciunt...”.

⁵⁴ Див. сучасний стан дискусії у Л. Войтович, *Князь Рюрик...*

⁵⁵ С. Coupland, *From Poachers to Gamekeepers: Scandinavian Warlords and Carolingian Kings*, “Early Medieval Europe” 1998, 7, с. 85—114.

⁵⁶ Ф. Крузе, *О происхождении Рюрика...*, с. 53—55.

⁵⁷ Н.Т. Беляєв, *Рорик Ютландский и Рюрик Начальной Летописис...*, с. 235—238.

⁵⁸ Л. Войтович, *Князь Рюрик...*, с. 78—83.

що Рюрик був молодшим сином Хальвдана Старого, народженим близько 810 р. Йоган Стенструп, Генрик Ловмянський⁵⁹ та Олена Мельникова⁶⁰ вважають, що Рюрик був внуком Хальвдана. В франкських анналах Рорика не називають Скьольдунгом, але постійно підкреслюють його родинні зв'язки з правлячою династією Данії. Тож гіпотезу Крузе підтримали більшість європейських істориків, а також частина радянських та російських, зокрема Борис Робаков⁶¹, Гліб Лебедев⁶², Михайло Свердлов⁶³, Анатолій Кірпи́чников⁶⁴, Андрій Чернов⁶⁵, Євген Пчолов⁶⁶ та інші.

Після Другої Світової війни у Радянському Союзі міцні позиції зайняв антинорманізм, адже все німецьке тоді категорично заперечувалось. Ситуація не змінилась і сьогодні — більшість російських істориків є прихильниками гіпотез Степана Гедеонова⁶⁷ та Вадима Віллінбахова⁶⁸, які виводили літописного Рюрика із прибалтійських слов'ян. Теорію Гедеонова розвинув Всеволод Меркулов⁶⁹, опираючись на так звану мекленбурзьку легенду, а серед українських істориків її апологетом виступає Петро Толочко⁷⁰. Прихильники цієї теорії ґрунтуються на давніх зв'язках між Росією та Мекленбургом, а також на легенді, яку розповів французький письменник Ксав'є Марм'є російському письменникові Володимирі Чивіліхіну. Згідно з нею, у князя ободритів Годлава було троє синів — Рюрик (миролюбний), Сівар (переможний), Трувар (вірний), які прийшли на Русь, і стали князувати у Новгороді, Ізборську та Білоозері. Але інформація, яку подає Василій Татіщев, Йоакимівський літопис та мекленбурзькі генеалоги, відноситься до XVI—XVIII ст., тож швидше за все це проста легенда, яку розвінчав Андрій Чернов. Аналогів цій легенді не має у давньоруських джерелах, зате вони зустрічаються у західноєвропейських XVI—XVIII ст. Йоакимівський літопис розповідає про князя Гостомисла, подаючи водночас легенду сну його дочки Уміли, як обґрунтування майбутнього розквіту його земель. У Фульдських анналах під

⁵⁹ Г. Ловмянський, *Рорик фрисландський и Рюрик новгородський...*, с. 224—226.

⁶⁰ Е. Мельникова, *Древняя Русь и Скандинавия*, Москва 2011, с. 112—115.

⁶¹ Б. Рыбаков, *Киевская Русь русские княжества XII—XIII вв...*, с. 167—170.

⁶² Г. Лебедев, *Эпоха викингов в Северной Европе...*, с. 345—347.

⁶³ М. Свердлов, *Rorik (Hroekr) I Gordum...*, с. 36—40.

⁶⁴ А. Кирпичников, *“Сказание о призвании варягов”: Анализ и возможности источника, в: Первые скандинавские чтения*, т. 1, Санкт-Петербург 1997, с. 34—50.

⁶⁵ А. Чернов, *В старой Ладоге найден герб Рюрика?...*

⁶⁶ Е. Пчелов, *Рюрик. Жизнь замечательных людей...*, с. 238—240.

⁶⁷ С. Гедеонов, *Варяги и Русь...*, с. 189.

⁶⁸ В. Вилинбахов, *Балтийские славяне и Русь*, “*Slavia Occidentalis*” 1962, 22, s. 265—266; Его же, *Несколько замечаний о теории А. Стендера-Петерсена*, “Скандинавский сборник” 1968, 6, с. 128—135.

⁶⁹ В. Меркулов, *Немецкие генеалогии как источник по варяго-русской проблеме*, “Сборник Русского исторического об-ва” 2003, т. 8 (156), с. 133—145.

⁷⁰ П. Толочко, *Київська Русь*, Київ 1996.

844 р. згадується ободритський князь Гестимул, який загинув у боротьбі з Людовіком Німецьким. Щоправда, Сергій Азбелев⁷¹ вважає, що тоді ж Гостомисл опинився на Русі, що дуже сумнівно. Той же Йоакимівський літопис називає Гостомисла місцевим князем, сином Буривою, а Рюрика відповідно сином його дочки Уміли. Євген Пчолов вважає, що ця генеалогія була виправлена самим же Татищевим з тих же патріотичних мотивів, а реальний Гостомисл був лідером словенської верхівки, яка і вирішила запросити Рюрика на староладозький престол⁷². Сучасні прихильники ободритської версії походження Рюрика також посилаються на те, що у франкських джерелах є згадка, що Рорик Ютландський перебував у ободритів, як запрошений князь. Однак також аннали франкських королів стверджують, що Рорик переховувався у саксонських землях, тож можна підтримати гіпотезу Євгена Пчолова, який вважає, що тут йшла мова про короля Хоріка I, а це була звичайна пізніша вставка про повторний похід Людовіка Благочестивого на ободритів. У той же час Рорик діє, як типовий “морський конунг”, загрожуючи узбережжю франкської імперії, і врешті-решт знову захопив Дорестад силою зброї.

Крім того, до ободритської версії походження Рюрика є кілька зауваг, оскільки по-перше, активно розвивали свої зв'язки із ободритами королі Данії, адже вони були їх найближчими сусідами (особливо тісними вони стали у другій половині X ст. — Гаральд Синьозубий навіть одружився на дочці ободритського князя Мстивоя); по-друге у IX ст. населенню Ладоги було значно вигідніше запросити до себе данського конунга, який був добре обізнаний із військовою справою та торгівлею і міг захистити їх від нахабних шведських варягів; по-третє, ободрити тоді оборонялися від наступу тих же вікінгів та Людовіка Німецького, тому не мали змоги відправляти своїх князів для управління іншими країнами (згодом ободрити опинилися у залежності від данів, а потім їх підкорив німецький імператор Оттон I — прим.авт.)

Остаточну ободритську гіпотезу походження Рюрика спростувала знахідка археологами Староладозької археологічної експедиції у 2008 р. його можливого герба, що блискуче довів у своїй розвідці Андрій Чернов⁷³. Спираючись на значну історіографічну та джерельну базу, археолог переконливо довів, що гербом Рюрика був сокіл, який має аналог серед англійських монет другої половини X ст. представника династії Скольдунгів Олафа Гуфритсона, на якій теж зображено сокола. На срібній підвісці X століття із Гнездова також зображено сокола і цікаво, що на грудях обох соколів зображено молота. А. Чернов вважає, що цей молот

⁷¹ С. Азбелев, *Обзор источников о происхождении Рюрика и версия о его славянских предках*, “Известия Русского генеалогического общества” 1994, 1, с. 41—59.

⁷² Е. Пчолов, *Рюрик. Жизнь замечательных людей...*, с. 115—117.

⁷³ А. Чернов, *В старой Ладоге найден герб Рюрика?...*

був символом одного із найшанованіших богів скандинавів Тора, тож скандинавське походження знахідки незаперечне. Непереконливо виглядає висновок Вадима Віллінбахова⁷⁴, що варяги це балтійські слов'яни, адже дослідник не має переконливих доказів на свою користь (відсутні будь-які археологічні знахідки, які б свідчили про перебування вікінгів на землях прибалтійських слов'ян).

Повернемось тепер до Західної Європи. Рорик не мав права на данський престол, оскільки був молодшим сином, але його старші брати продовжували боротьбу. Протистояння між Готфрідом та Карлом Великим придворний літописець франкського імператора Ейнгард назвав “останньою війною”, але під час правління його сина і наступника Людовіка Благочестивого всі зусилля з укріплення північно-східного кордону імперії були зведені нанівець. Проте спочатку імператорові Людовіку вдалось підтримувати існуючий порядок, і не останньою чергою завдяки внутрішнім суперечностям між різними гілками династії Скьольдунгів. Новообраного короля Хеммінга скинули з престолу приблизно у 813 році, і у Данії знову почалась боротьба за владу. Частина Скьольдунгів на чолі з синами Готфріда виступала за продовження завоювання південних територій та розширення експансії на північ, а частина вважала за краще дотримуватись мирної лінії Хеммінга та налагоджувати стосунки з Каролінгами. На короткий час владу взяла у свої руки про-франкськи налаштована частина, і новообраний король Харальд Клак та його брат Регінфрід негайно скерували посольство до Карла Великого з пропозицією укласти мир. На цей раз зустріч була набагато теплішою та результативнішою, і франки відпустили з полону заручників, котрих утримували⁷⁵, а наступного року було узгоджено кордон між Данським королівством та імперією франків⁷⁶.

Однак і ці домовленості були нетривалі, адже незабаром Харальда Клака скинули з престолу сини Готфріда, а Регінфрід загинув. Тоді ж імператором франків став Людовік Благочестивий, але, зайнятий нагальними внутрішніми проблемами, він не зміг істотно допомогти новому союзникові. Його підтримка була спочатку радше політичною, адже імператор надав притулок Харальдові з родиною, і згодом Людовік Благочестивий надавав своє військо на допомогу данському конунгові на випадок потреби. Одночасно імператор намагається охрестити язичників-данців, і під час чергового повернення Харальда Клака у Хедебу, приси-

⁷⁴ В. Вилинбахов, *Балтийские славяне и Русь...*, с. 265—266.

⁷⁵ *Annales Regni Francorum...*, с. 137: “Harioldus et Reginfridus reges Danorum missa ad imperatorem legatione pacem petunt et fratrem suum Hemmingum sibi remitti rogant”.

⁷⁶ *Annales Regni Francorum...*, с. 102—103: “Missi sunt de hoc conventu quidam Francorum et Saxonum primores trans Albim fluvium ad confinia Nordmannorum, qui pacem cum eis secundum petitionem regum illorum facerent et fratrem eorum redderent”.

лає разом із ним реймського єпископа Ебо⁷⁷ Коли у 826 р. Харальд остаточно покидає Данію через тиск синів Готфріда, і повертається до Людовіка Благочестивого, то разом із сім'єю приймає християнську віру у Інгельгеймі⁷⁸. Після охрещення імператор підтвердив Харальдові Клаку володіння Рустрінгією та Дорестадом, і наймовірніше, що фризьке графство дісталось Рюрикові Ютландському, який теж тоді ж і охрестився⁷⁹. Відома російська скандинавістка Олена Мельнікова дійшла висновку, що після смерти Готфріда Скьольдунги стали союзниками Карла Великого, і дуже часто кликали на поміч франків у своїх міжусобицях⁸⁰.

Подальша історія правителів Хедебю висвітлена у джерелах дуже фрагментарно і неповно, але данські королі намагались не порушувати мирної угоди з франкським імператором. Однак під час правління Людовіка Благочестивого імперія переживала не найкращі часи, і її найбагатші міста неодноразово спустошували вікінги (лише Дорестаду було спалено у 834 та 837 роках⁸¹). Франкські анналісти, як правило, не пов'язують ці напади із правителями Хедебю, тобто із прямою лінією Скьольдунгів, як мінімум до 60-х рр. IX ст. Більше того, король Хорік скеровував до імператора Людовіка Благочестивого посольство із запевненнями, що він непричетний до набігів⁸². Однак вірність данських конунгів була ненадійною, і ображений васал цілком був здатний моментально перетворитися в пірата. Так, наприклад, зробив Рюрик Ютландський, у якого імператор Лотар забрав Рустрінгію⁸³.

Допомога Людовіка Благочестивого не допомогла Харальдові Клаку надовго завоювати данський трон, тож він повертається до Рустрінгії⁸⁴. Приблизно у той же час відбувається знамените “запрошення варягів”, і Рорик покидає Фризію та вирушає до Старої Ладogi⁸⁵. Королем Данії став син Готфріда Горік, хоча спроби нащадків Хальвдана Старого посіс-

⁷⁷ H. Shetelig, *An Introduction to the Viking History of Western Europe*, “Viking Antiquities in Great Britain and Ireland” 1940, 1, с. 106.

⁷⁸ K. Hauck, *Der Missionsauftrag Christi und das Kaisertum Ludwigs der Frommen, in Charlemagne's Heir*, Oxford 1990, с. 275—296; S. Coupland, *From Poachers to Gamekeepers...*, с. 85—93; E. Knibbs, *Ansgar, Rimbert and the Forged Foundations of Hamburg Bremen*, Farnham 2011, с. 60—70.

⁷⁹ Н. Беляев, *Рорик Ютландский и Рюрик начальной летописи...*, с. 227—228.

⁸⁰ Е. Мельникова, *Вступления норманнов в дипломатические отношения с Франкской империей*, “Historia animata. Памяти Ольги Варьяш” 2004, 3, с. 22—38.

⁸¹ *Annales Xantenses...*, с. 1—33.

⁸² N. Lund, *Horik den Førstes udenrigspolitik*, “Historisk Tidsskrift” 2002, 102/1, с. 7.

⁸³ *Annales Fuldenses...*, с. 365; W. Vogel, *Die Normannen und das Fränkische Reich*, Berlin 1906, с. 27—30; L. Keary, *The Vikings in Western Christendom*, London 1891, с. 271.

⁸⁴ В. Рыбаков, *Известия о Скандинавии в хронике Адама Бременского (книга I, глава 15)*, “Средние века” 2003, 64, с. 190—206; Е. Пчелов, *Генеалогия древнерусских князей*, Москва 2001, с. 264.

⁸⁵ *Полное собрание русских летописей...*, с. 67—69.

ти трон у Хедебю не припинялися до кінця 50-х років IX ст.⁸⁶ Зокрема, після загибелі Гаральда Клака своє право на данський престол також висунув і Рорик Ютландський. Проте нащадкам Горіка вдалося втримати владу у своїх руках аж до вторгнення шведів, внаслідок чого пряма лінія Скьольдунгів припинила своє існування.

Дослідження династії Скьольдунгів ускладнюється через суперечливу інформацію джерельної бази та велику кількість «мандрівних сюжетів» із саг. Поширення усної традиції передачі інформації з покоління в покоління, пізні записи хроністів дещо обтяжують роботу істориків, адже вони мусять збирати інформацію про кожного конунга з невеликих фрагментів всіх наявних джерел, тож окреслені проблеми потребують подальших спеціальних досліджень. Сподіваюсь, що додана генеалогічна таблиця династії Скьольдунгів також спонукає до вивчення цієї теми.

ДОДАТКИ

Генеалогічна таблиця Скьольдунгів

I

1. ТРАНД (перша пол. VIII ст.)

Хевдінг Нідароса (Тронхейма)

I

I

2/2. РОЛЬФ КРАКІ (друга половина VIII ст.)

Конунг Лейре

3/2. РЕРИК РІНГВЕРН (друга половина VIII ст.)

“морський” конунг

III

4/3. РЕРИК МЕТАТЕЛЬ КІЛЕЦЬ (~682—715 рр.)

Конунг Данії

1) Ауд Багата, д. Івара Відфамме, конунга Сконе (~695—742 рр.)

Вийшла заміж вдруге після смерті Рерика з Рандвером, конунгом Гардарікі

⁸⁶ *Annales Xantenses...*, с. 1—33.

IV 5/4. ГАРАЛЬД ГІЛЬДЕТАН (+ бл. 770—775 рр.)

Король Данії, син Рерика Метателя Кілець та Ауд.

5/4. СІГУРД РІНГ (+бл. 778—780 рр.)

Король Данії після 770 р., син Ауд після другого шлюбу з Рандвером, єдиноутробний брат Гаральда Гільдетана

V

4/5 СІГІФРІД (+ бл. 789—791 рр.)

Король Данії після 780 р.

4/5. ХАЛЬВДАН СТАРИЙ (+ після 810 / до 812)

Конунг Ладоги (бл. 780—800 рр. з перервами), “морський” конунг
~ Ісгерд д. конунга Ладоги Хергейра

VI

6/4. ГОТФРІД (+812)

Король Данії до 812 р.

6/4. АНУЛО (+ 812)

Конунг Данії (812)

7/4. ГАРАЛЬД КЛАК (+ початок 840-х)

Конунг Данії (812—815), Ютландії (816—823), маркграф Рустінген (826— початок 840-х)

8/4. РЕГІНФРІД (+ 815)

Конунг Данії (812—815)

9/4. ХЕММІНГ (+ 837)

Конунг Данії у 813 р.

10/4. РЮРИК (* до 810 + 879)

“Морський” конунг, маркграф Рустінген (846—855, 873—879), князь ладозький (867—879)

~ NN (Ефанда ?), сестра Олега Віщого (Хельги)

VII

10/6. ГОТФРІД

Маркграф Рустінген (882 — ?)

11/9. ІГОРЬ (ІНГВАР) СТАРИЙ (* до 879 + 945)

Князь ладозький (879—882), великий князь Русі (882—945, фактично з 922)

~ Ольга (+ 11.07.969)

Бібліографія

Опубліковані джерела

- Беовульф*, переклад з давньоанглійської О. О'Лір, Львів 2014.
- Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)*, т. 1: *Лаврентьевская летопись*, Ленинград 1926—1928.
- Саги о древних кременах (Сага о Хервер)*, пер. Т. Ермолаева, Санкт-Петербург 1978.
- Снорри Стурлусон, *Круг Земной*, Москва 1980.
- Adam von Bremen, *Hamburgische Kirchengeschichte*, hrsg. B. Schmeidler, Hannover—Leipzig 1917.
- Annales Bertiniani 830—882*, in: *Monumenta Germaniae Historica*, t. 1, ed. G. Waitz, Hannover 1826, c. 419—515.
- Annales Fuldenses*, in: *Monumenta Germaniae Historica*, ed. F. Kurze, Hannover 1891, c. 337—415.
- Annales Regni Francorum inde ab a. 741 usque ad a. 829*, ed. G.H. Pertz, Hannoverae 1895.
- Annales Sigtunenses (1208—1288)*, ed. S. Annerstedt, in: *Scriptores Rerum Suecicarum*, t. 3, Hannoverae 1879, c. 1—6.
- Annales Xantenses*, in: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*, ed. B. von Simson, Hannover—Leipsig 1909, c. 1—33.
- Chronicon Lethrense*, in: *Scriptores Minores Historiae Daniae Medii Aevi*, vol. 1, ed. M.Cl. Gertz, Kobenhavn 1917, c. 34—53.
- Chronicon Roskildense*, in: *Scriptores Minores Historiae Daniae Medii Aevi*, vol. 1, ed. M.Cl. Gertz, Kobenhavn 1917, c. 1—33.
- Einhard, *Vita Karoli Magni*, in: *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*, ed. G.H. Pertz, G. Waitz, O. Holder-Egger, Hannover 1911, t. 2, c. 683—725.
- Petri Olai Minoritae Roskildensis Chronica Rerum Danorum a Dano ab olitum Jahannis regis*, ed. J. Langebek, in: *Scriptores Rerum Danicarum*, t. 1, Hafniae 1772, c. 68—148.
- Svenonis Aggonis, *Brevis Historia Regum Dacie*, in: *Scriptores Minores Historiae Daniae Medii Aevi*, vol. 1, ed. M.Cl. Gertz, Kobenhavn 1917, c. 94—141.
- Svenonis Aggonis, *Genealogia Regum Dacie (Fragmentum)*, in: *Scriptores Minores Historiae Daniae Medii Aevi*, vol. 1, ed. M.Cl. Gertz, Kobenhavn 1917, c. 142—143.
- The Anglo-Saxon Chronicle*, ed. J.A. Giles, London 1914.
- The First Nine Books of the Danish History of Saxo Grammaticus*, trans. O. Elton, Oxford 1894.
- Vita Sancti Anskarii a Rimberto*, in: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*, ed. G. Waitz, t. 2, Hannover 1884, c. 683—725.

Література

- Азбелев С., *Обзор источников о происхождении Рюрика и версия о его славянских предках*, “Известия Русского генеалогического общества” 1994, 1, с. 41—59.
- Арбман Х., *Викинги*, Санкт-Петербург 2006.
- Беляев Н.Т., *Рорик Ютландский и Рюрик Начальной Летописи*, “Seminarium Kondakovianum” 1929, 3, с. 215—270.
- Вилинбахов В., *Балтийские славяне и Русь*, “Slavia Occidentalis” 1962, 22, с. 253—277.
- Вилинбахов В., *Несколько замечаний о теории А. Стендера Петерсена*, “Скандинавский сборник” 1968, 6, с. 128—135.
- Войтович Л., *Вікінги у Центрально-Східній Європі: загадки Ладоги і Пліснеська*, “Археологічні дослідження Львівського університету” 2009, 12, с. 79—101.
- Войтович Л., *Генеалогія династій Рюриковичів та Гедиміновичів*, відп. ред. Я. Ісаєвич, Київ 1992.
- Войтович Л., *Загадки вікінгів: Ладога і Пліснеськ. Продовження дискусії на межі ХХ і ХХІ століть*, в: *Actes testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича, Відпов. редактор М. Литвин (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність)*, Збірник наукових праць, Вип. 20, Львів 2011, с. 142—188.
- Войтович Л., *Княжа доба на Русі: портрети еліти*, Біла Церква 2006.
- Войтович Л., *Князівські династії Східної Європи (кінець ІХ—початок ХVІ ст.): Склад, суспільна та політична роль. Історико-генеалогічне дослідження*, Львів 2000.
- Войтович Л., *Князь Рюрик (Славетні постаті середньовіччя)*, Біла Церква 2014.
- Войтович Л., *Походження династії Рюриковичів: нові штрихи до старих суперечок*, “Вісник Львівського університету. Серія історична” 2013, 48, с. 3—35.
- Войтович Л., *Рюрик: легенди и действительность*, в: *Исследования по Русской истории и культуре: Сб. статей к 70-летию профессора И. Я. Фроянова*, Москва 2006, с. 111—121.
- Гвин Джонс, *Викинги. Потомки Одина и Тора*, Москва 2004.
- Гедеонов С., *Варяги и Русь*, Москва 2011.
- Глазырина Г., *Исландские викингские саги о Северной Руси (текст, перевод и комментарий)*, Москва 1996.
- Гуревич А., *Походы викингов*, Москва 1966.
- Давидан О., *К вопросу о происхождении и датировке ранних гребенок Старой Ладоги*, “Археологический сборник Гос. Эрмитажа” 1968, 10, с. 54—63.
- Джаксон Т., *Исландские королевские саги о Восточной Европе*, Москва 2012.
- Кирпичников А., *Ладога и Ладожская земля VIII—XIII вв.*, в: *Историко-археологическое изучение Древней Руси: Итоги и основные проблемы*, Ленинград 1988, с. 38—79.
- Кирпичников А., “Сказание о призвании варягов”: *Анализ и возможности источника*, в: *Первые скандинавские чтения*, т. 1, Санкт-Петербург 1997, с. 34—50.
- Кирпичников А., Лебедев Г. и др., *Русско-скандинавские связи в эпоху образования Древнерусского государства (IX—XI вв.)*, “Scando-Slavica” 1978, 24, с. 64—89.
- Крузе Ф., *О происхождении Рюрика*, “Журнал Министерства Народного Просвещения” 1836, 1, с. 43—73.
- Лебедев Г., *Эпоха викингов в Северной Европе*, Санкт-Петербург 2005.
- Ловмянский Г., *Рорик фрисландский и Рюрик новгородський*, “Скандинавский сборник” 1963, 7, с. 221—249.
- Ловмянский Г., *Русь и норманны*, Москва 1985.

- Мельникова Е., *Вступления норманнов в дипломатические отношения с Франкской империей*, “Historia animata. Памяти Ольги Варьяш” 2004, 3, с. 22—38.
- Мельникова Е., *Древняя Русь и Скандинавия*, Москва 2011.
- Меркулов В., *Немецкие генеалогии как источник по варяго-русской проблеме*, “Сборник Русского исторического об-ва” 2003, т. 8 (156), с. 133—145.
- Милютенко Н., *«Гардская» версия происхождения Рагнара Кожаные Штаны (Сага о Скьельдунгах)*, в: *Ладога и эпоха викингов*, Санкт-Петербург 1998, с. 30—33.
- Мошин А., *Варяго-русский вопрос*, “Slavia” 1931, 10, с. 109—136.
- Прицак О., *Походження Русі. Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг)*, т. 1, Київ 1997.
- Прицак О., *Походження Русі. Стародавні скандинавські саги та Стара Скандинавія*, т. 2, Київ 2003.
- Пчелов Е., *Были ли древнерусский Рюрик Рориком ютландским?*, “Вопросы истории” 2012, 10, с. 97—109.
- Пчелов Е., *Генеалогия древнерусских князей*, Москва 2001.
- Пчелов Е., *Рюрик. Жизнь замечательных людей*, Москва 2010.
- Пчелов В., *Известия о Скандинавии в хронике Адама Бременского (книга I, глава 15)*, “Средние века” 2003, 64, с. 190—206.
- Рыбаков Б., *Киевская Русь и русские княжества XII—XIII вв.*, Москва 1982.
- Рыдзевская Е., *Древняя Русь и Скандинавия в X—первой половине XIII века*, Москва 1978.
- Сахаров А., *Рюрик, варяги и судьбы российской государственности*, “Сборник Русского исторического общества” 2003, 8 (156), с. 9—17.
- Свердлов М., *Rorik (Hroekr) I Gordum*, в: *Восточная Европа в древности и средневековье. Чтения памяти В.Т. Пащито*, Москва 1994, с. 36—40.
- Славяне и скандинавы*, ред. Е. Мельниковой, Москва 1986.
- Стрингольм А., *Походы викингов*, Москва 2006.
- Стрингольм А., *Походы викингов, государственное устройство, нравы и обычаи древних скандинавов*, Москва 2002.
- Толочко П., *Київська Русь*, Київ 1996.
- Франклин С., Шепард Д., *Начало Руси (750—1200)*, ред. Д. Буланина, Санкт-Петербург 2000.
- Фроянов И., *Исторические реалии в летописном сказании о призвании варягов*, “Вопросы истории” 1991, 6, с. 3—15.
- Чернов А., *В старой Ладоге найден герб Рюрика?*, www.chernov-trezin.narod.ru/GerbRurika.htm [12.11.2019].
- Шахматов А.А., *Разыскания о древнейших русских летописных сводах: [С прил. 2 вариантов текста Начала земли Русьсте]*, Санкт-Петербург 1908.
- Brandt T., *Danernes Sagnhistorie*, København 2004.
- Callmer J., *Slawisch-skandinavische Kontakte am Beispiel der slawischen Keramik in Skandinavien im achten und neunten Jahrhundert*, “Bericht der Römisch-Germanischen Kommission” 1998, 68, с. 654—674.
- Carnap-Bornheim C. von, Grupe G., Hilberg V., Schultze J., *Hedeby — Methods and Results*, in: *Archaeology of the Baltic*, Moscow 2013, с. 173—183.
- Carroll J., Harrison S.H., Williams G., *The Vikings in Britain and Ireland*, London 2014.
- Coupland C., *From Poachers to Gamekeepers: Scandinavian Warlords and Carolingian Kings*, “Early Medieval Europe” 1998, 7, с. 85—114.
- Downham C., *“Hiberno-Norwegians” and “Anglo-Danes”: Anachronistic Ethnicities and Viking-Age England*, “Medieval Scandinavia” 2009, 19, с. 139—169.

- Downham C., *Viking Kings of Britain and Ireland: The Dynasty of Ivarr to A.D. 1014*, Edinburgh—London 2008.
- Duczko W., *Viking Rus: Studies Preference of Scandinavians in the Eastern Europe*, Leiden 2004.
- Forte A., *Viking Empires*, Cambridge 2007.
- Hauck K., *Der Missionsauftrag Christi und das Kaisertum Ludwigs der Frommen, in Charlemagne's Heir*, Oxford 1990.
- Holman K., *The Northern Conquest: Vikings in Britain and Ireland*, Oxford 2012.
- Keary L., *The Vikings in Western Christendom*, London 1891.
- Knibbs E., *Ansgar, Rimbert and the Forged Foundations of Hamburg Bremen*, Farnham 2011.
- Lund N., *Horik den Førstes udenrigspolitik*, "Historisk Tidsskrift" 2002, 102/1, c. 1—22.
- Näsman U., *Exchange and Politics: The Eighth—Early Ninth Century in Denmark*, in: *The Long Eighth Century*, eds. I. Hansen, S. Wickham, Leiden 2000, c. 37—46.
- Sawyer P.H., *Kings and Vikings*, New York 1992.
- Shetelig H., *An Introduction to the Viking History of Western Europe*, "Viking Antiquities in Great Britain and Ireland" 1940, 1, c. 1—186.
- Somerville A., McDonald R.A., *The Viking Age: A Readings in Medieval Civilization and Culture*, Toronto 2014.
- Stalsberg A., *The Scandinavian Viking Age Finds in Rus'*, "Bericht der Römisch-Germanischen Kommission" 1988, 69, c. 448—471.
- Stalsberg A., *Ulfberht Revisited: A Classification*, in: *The Viking Age: Ireland and the West*, eds. J. Sheehan, D. Ó Corráin, Dublin 2010, c. 450—464.
- Steuer H., *Der Handel der Wikingerzeit zwischen Nord- und Westeuropa aufgrun archäologischer Zeugnisse*, "Untersuchungen zu Handel und Verkehr der vor- und frühgeschichtlichen Zeit in Mittel- und Nordeuropa" 1987, 4, c. 113—197.
- Thomsen V., *Ancient Russia and Scandinavia and Origin of the Russian State*, Oxford—London 1877.
- Viking Worlds: Things, Spaces and Movement*, eds. M. Eriksen, U. Pedersen, B. Rundberget, I. Axelsen, H. Berg, Oxford 2014.
- Vogel W., *Die Normannen und dos Fränkische Reich*, Berlin 1906.
- Winroth A., *The Conversion of Scandinavia. Vikings, Merchants and Missionaries in the Re-making of Northern Europe*, London 2012.

Natalia Raitarovska

Scylding — the dynasty of warriors-vikings VII—IX century (the reconstruction attempt)

Summary

In the article, based on the source base, an attempt is made to reconstruct the genealogy of the Danish Scyldihg dynasty. The Scylding first ruled in the kingdom of Lehr from the sixth century, and later extended their power to the entire territory of Denmark. It seems that Skjold Skewing was the first real king to start his own dynasty, which later received his name. As a result of the dynastic marriage of Ivar Widfamme's daughter Aud to Rerik the Slyngbond they managed to become related to the Swedish Inglings. With the help of established dynastic ties,

Ivar Vidfamme ruled Denmark and Sweden at the same time for some time, which gave rise to a popular myth about his origin from the Scylding dynasty. The descendants of Ivar Vidfamme are Harald Gildetan and Sigurd Ring, who converged on the Scylding and Inglingian lines, and which briefly formed a kind of Confederation of two independent kings. The article considers the formation and Reign of Harald Gildetan's descendants in Jutland, until the second half of the IX century. Internecine struggle did not stop with the death of Harald Gildetan, because his sons, and later grandchildren, believed that they had every right to the Danish throne. The struggle between the descendants of Gottfried and Halvdan continued with varying success almost until the end of the IX century, when Denmark was conquered by the Swedes, as a result of which the Direct Line of Scyldings ceased to exist.

Keywords: Scylding, Skjold Skewing, Harald Gildetan, Sigurd Ring, Ivar Vidfamme, Rerik Slyngbond, Gotfried, Halfdan, Harald Clak, prince Roryk

Natalia Raitarowska

Scylding — dynastia wojowników-wikingów VII—IX wieku (próba rekonstrukcji)

Streszczenie

W artykule na podstawie bazy źródłowej podjęto próbę rekonstrukcji genealogii duńskiej dynastii Scylding. Scyldingowie najpierw od VI wieku rządili w królestwie Lehr, a później rozszerzyli swoją władzę na całe terytorium Danii. Wydaje się, że Skjold Skewing był pierwszym faktycznym królem i założycielem własnej dynastii, która później przyjęła jego imię. Dzięki dynastycznemu małżeństwu córki Ivara Widfamme — Aud, z Rerikiem Slyngbondem udało im się związać ze szwedzkimi Inglingami. Dzięki nawiązanym stosunkom dynastycznym Ivar Widfamme przez pewien czas rządził jednocześnie Danią i Szwecją, co dało początek popularnemu mitowi o jego pochodzeniu z dynastii Scyldingów. Potomkami Ivara Widfamme byli Harald Gildetan i Sigurd Ring, którzy należeli do linii Scyldingów oraz Inglingów i krótko tworzyli rodzaj konfederacji dwóch niezależnych królów. W artykule omówiono panowanie potomków Harald Gildetana w Jutlandii aż do drugiej połowy IX wieku. Walki wewnętrzne nie zakończyły się wraz ze śmiercią Harald Gildetana, gdyż jego synowie, a później wnukowie uważali, że mają wszelkie prawa do tronu duńskiego. Konflikt między potomkami Gottfrieda i Halvdana toczył się ze zmiennym powodzeniem niemal do końca IX wieku, kiedy to Dania została podbita przez Szwedów, w wyniku czego bezpośrednia linia Scyldingów przestała istnieć.

Słowa kluczowe: Scylding, Skjold Skewing, Harald Gildetan, Sigurd Ring, Ivar Vidfamme, Rerik Slyngbond, Gotfryd, Halfdan, Harald Clak, książę Roryk

Natalia Raitarovska

Scylding — das Geschlecht der kriegerischen Wikinger aus der Zeit vom 7. bis 9. Jahrhundert (Versuch einer Rekonstruktion)

Zusammenfassung

Im Artikel wird auf der Quellenbasis ein Versuch unternommen, die Genealogie der dänischen Dynastie von Skyldihg zu rekonstruieren. Die Scylding herrschten ab dem sechsten Jahrhundert zunächst im Königreich Lehr und dehnten später ihre Macht auf das gesamte Gebiet Dänemarks aus. Es scheint, dass Skjold Skewing der erste tatsächliche König und Gründer der eigenen Dynastie war, die später seinen Namen erhielt. Dank der dynastischen Heirat der Tochter Ivar Vidfamnes — Aud, mit Rerik Slyngbond gelang es ihnen, mit den schwedischen Yngling verschwägert zu werden. Durch die etablierten dynastischen Beziehungen herrschte Ivar Vidfamne eine Zeit lang gleichzeitig über Dänemark und Schweden, was zur Entstehung einer populären Sage über seine Herkunft aus dem Geschlecht von Scylding führte. Ivars Nachkommen waren Harald Gildetan und Sigurd Ring, die der Linie von Scylding und Yngling angehörten und kurzzeitig eine Art Konföderation von zwei unabhängigen Königen bildeten. Der Artikel befasst sich mit der Herrschaft der Nachkommen von Harald Gildetan in Jütland bis zur zweiten Hälfte des 9. Jahrhunderts. Mit dem Tod Gildetans nahmen die inneren Kämpfe kein Ende, denn seine Söhne und später auch seine Enkel glaubten, dass ihnen ein Anspruch auf den dänischen Thron zusteht. Der Streit zwischen den Nachkommen Gottfrieds und Halvdans wurde mit unterschiedlichem Ausgang fast bis zum Ende des 9. Jahrhunderts fortgesetzt, als Dänemark von Schweden erobert wurde, wodurch das ursprüngliche Geschlecht von Scylding erlosch.

Schlüsselwörter: Scylding, Skjold Skewing, Harald Gildetan, Sigurd Ring, Ivar Vidfamne, Rerik Slyngbond, Gotfried, Halfdan, Harald Clak, Prinz Roryk